

dina veza jedinstva između apostola i između biskupa. Krist je *episcopus episcoporum* i jedini pastir.

Autor se na kraju svoga rada bavi pitanjem koje nosi naslov: *Odnosi između papinskih vlasti i biskupskih vlasti* (str. 53—72). Tu nam valja još jednom ukratko iznijeti Ciprijanovo i Optatovo mišljenje. Ciprijan je na tom mjestu posebice dubok, iako mu misao nije bez nedostataka. Po tom piscu svaka mjesna crkva očituje i ostvaruje puninu Crkve. Isto tako, potpuno biskupstvo pripada istovremeno svim biskupima i svakom pojedinom biskupu. Dosljedno, biskup svake crkve posjeduje vlast u cijelosti. Nitko mu je ne može oduzeti niti u njoj imati udjela kad je riječ o njegovim vjernicima. Što se tiče rimskog biskupa, on je izvor i vidljivi znak koji simbolizira i jamči za jedinstvo biskupâ i Crkve. Kako vidimo, Ciprijanov je stav veoma osjetljiv. Autor pokazuje na poteškoće takvog stava. Postavlja pitanje: »... da li je Ciprijan priznavao papin primat ili nije?« Odgovor: »Uzevši u obzir složenost problema ne izgledaju točnima ni kategorično nijekanje ni kategorično tvrđenje« (str. 58). Svakako Ciprijan je uočio bit primata: središte i jamstvo biskupske i crkvene *inter-comunio*. Nedostatak je Ciprijana u tome što papi nije priznao vlast koja je nužna da ispunjava svoju zadaću. Optat priznaje Rimskom biskupu istinsku vlast koja je potrebna za vršenje njegove uloge unutar biskupskog zbora. Papa ima pravu vlast nad ostalim biskupima.

* * *

Autor je veoma ozbiljno i posve stručno obavio posao istraživača. Vrelima se služio izravno, obilato i iz najboljih izdanja. Osjeća se da odlično pozna svoj predmet. Bibliografija mu je iznimno bogata (možda se ponekad služio prijevodima, npr. u slučaju H. KÜNG, str. 71, bilj. 161). Njegov je sud siguran i uravnotežen. Najprije istražuje, onda tvrdi. Ipak bih imao ponešto primijetiti s obzirom na analizirano djelo. Problem *polaganja ruku* već sam dotaknuo. U želji da bude što sve-

straniji autor je ponekad napuštao područje i razdoblje koje obrađuje. Mislim da je u tome i pretjerivao (usp. str. 7—8, 33—34, 53—54, 56). Na žalost, svoje latinske navode nije prevodio. U više navrata jedne te iste tekstove citira, iako na to ne upozorava: usp. bilj. 62. str. 16; bilj. 75. str. 18; bilj. 92. str. 20; bilj. 96. str. 21; bilj. 63. str. 16. i tekst na str. 23; bilj. 76. str. 28. i tekst na str. 23; bilj. 93. str. 20. i tekst na str. 23; bilj. 92. str. 20; bilj. 15. str. 36.

Primjećujem na kraju da P. ŽMI-RE predaje, uz najveće zadovoljstvo studenata, na franjevačkoj teologiji u Makarskoj.

M. MANDAC

Dr o. Jeronim Šetka, MIJENJAM SVIJET. Razmatranja za svećenike, redovnike i redovnice, vjernike. Knjižnica »Marija«, knjiga 8, Split 1974, strana 351.

U ovoj knjizi razmatranja autor nam pruža, kako i sam kaže, ono što je govorio u mnogim egzortama, mjesečnim obnovama, duhovnim vježbama svećenicima, redovnicima i redovnicama. Knjiga obuhvaća mnoštvo tema: od temeljnih pojmova kršćanskog života (život s Kristom, savjest, grijeh, vječnost), kršćanskih kreposti (vjera, ljubav, poniznost), sredstava savršenstva (molitva, razmatranje, duhovno čitanje, duhovne vježbe...), sakramenata (sveta ispovijed, euharistija), kršćanske angažiranosti (apostolat) do vrhunaca kršćanskog života u redovništvu i svećeništvu. Autorova izlaganja obilno su dokumentirana Svetim pismom, tekstovima koncilskih dokumenata i naročito izrekama svetaca, mudraca i drugih velikana.

Metoda je ona koja je kod egzercitatora već uobičajena: zadiviti čitatelja na početku izvanskom veličinom osobe, organizacije ili vrline — u usporedbi s drugim osobama, organizacijama itd. — da bi se onda ušlo bolje u samu bit i posegnulo za bitnim argumentima iz Svetog pisma, učiteljstva Crkve itd. Možda je to psihološki gledano dobra metoda, no ne

valja pretjerati. Ako želimo zadiviti izvanjskom neobičnošću Kristovom, u opasnosti smo da njegova otajstva svedemo na razinu neobičnih događaja što draška radoznalost, a time smo ih zapravo obezvrjedili. Isto tako prikazujući Crkvu kao »najsavršenije društvo« i uzdižući je u svakom pogledu iznad drugih društava ne znači uvijek pogoditi istinu. A Crkva se bez svoje nadnaravne komponente i ne može lako svidjeti.

Osjeća se raskorak među upotrijebljenim argumentima, i vrijednosni i vremenski. Sveto pismo npr. uvodi autora u ozbiljno teološko razgibanje, da bi ga onda unošenje kakve anegdote ili stiliziranog »primjera« odvelo u neku vrstu časkanja, bez uvjerljivosti i dovoljne ozbiljnosti. S druge strane osjeća se anakronosti različitih elemenata. Citati svetaca ili mudraca odražavaju shvaćanje njihova vremena i često su teže spojivi sa shvaćanjem koncilskih dokumenata. Dobiva se dojam kao da su tekstovi Koncila naknadno umetnuti u već prije pripremljeno djelo, koje je po terminologiji i po duhu drugačije od koncilskih dokumenata. Tako u raspravi o svetoj misi čitamo: »sv. misu moramo visoko cijeliti i prisustvovati joj što češće i što pobožnije. Nije dosta samo prisustvovati joj nego valja sa svećenikom moliti, kako nas to lijepo upućuje II vatikanski sabor«. Slijedi čl. 48. konstitucije *Sacrosanctum concilium*: »... da svjesno, pobožno i djelatno učestvuju u svetom činu... pa da se — prikazujući neokaljanu žrtvu, ne samo rukama svećenika nego i zajedno s njime — nauče prinositi sami sebe...« (str. 316). Tu su dva shvaćanja i dvije terminologije. A to je u citiranju koncilskih dokumenata gotovo redovito.

To se vidi također i po rasporedu razmatranja o Euharistiji. Autor slijedi redosljed potridentskih manuala o Euharistiji: realna prisutnost (»Ja sam s vama«, str. 313), žrtva mise (»Sv. misa«, str. 315), sakrament Euharistije (»Sv. pričest«, str. 317; »Posjet euharistijskom Spasitelju«, str. 319; »Sveti sat«, str. 323). Pričest se tretira odvojeno od mise, a štovanju Euharistije izvan mise

posvećuje se više prostora negoli misi i pričesti zajedno. Autor nije uzео u obzir raspored ni smjernice pokoncilskih dokumenata o Euharistiji (Uputa o štovanju euharistijskog misterija, KS, Zagreb 1967) i njihove primjene u obredima (Rimski Obrednik, Sveta pričest i štovanje euharistijskog Otajstva izvan mise, KS, Zagreb, 1974).

Autorova nauka o svećeniku teško se može složiti sa suvremenom teologijom svećeništva. Prije svega njegov svećenik je samo osobni opunomoćenik Božji, koji svoje vlasti prima izravno od Boga, bez Crkve. To naročito dolazi do izražaja u opisu uloge svećenika u oprastanju grijeha (str. 246—247), gdje na svećenika osobno primjenjuje ono što spada na Crkvu i što svećenik vrši u ime Crkve. A govor o ulozi svećenika u Euharistiji može čak biti neprihvatljiv: »Samo svećenik ima vlast... da se u ime društva... popne na oltar... da dozove Boga na zemlju, da od komadića kruha i gucaja vina čini Boga... Svemir je stvorio Bog, a svećenik na oltaru stvara Stvoritelja svemira« (str. 248).

Knjiga obiluje s jedne strane tumačenjima koja su ispod teološke razine, a s druge strane prejakim izrazima koji se ne daju svesti u okviru uobičajene terminologije, pa ni one propovjedničke. Tako autor dosta površno tretira teoriju evolucije (str. 42), a mnoge anegdote u knjizi predstavljaju danas neprihvatljivu razinu »zabave«. Pretjeranosti počinju već u raspravi o redovničkom zvanju gdje u usporedbi djevičanstva i ženidbe ova izlazi kao napuštanje i odreknucе Krista (str. 175—176). Isto tako je Noina korablja kao »slika redovničkog staleža, po kojem Bog hoće da spasi od pokvarena svijeta, od vječne propasti osobe koje su našle milost u njegovim očima« (str. 176), očito samovoljna konstrukcija. Kao i ova: »Bog bi davno uništio svijet kao Sodomu, da nema pravednika, redovnika, koji mole za svijet« (str. 182). Ili: »Kako je po hipostatičkom ujedinjenju čovječja narav u Isusu uzdignuta, ujedinjenja s božanstvom, tako je po svetom Redu svećenikova duša uz-

dignuta do Krista, do jedinstva s Kristom» (str. 242). Neuvjerljivo zvuči i ona alternativna: »Pravi lijek protiv samoće, osamljenosti rijetko daje općenje sa zncancima, prijateljima, sa svijetom. Takvo općenje *redovito* donosi dosadu, razočaranje, nemir. Jedino zajedništvo, prijateljstvo, jedinstvo s Isusom pruža lijek protiv najteže bolesti našeg doba» (str. 319). A ni pastoralni savjet autora ne stoji dobro: »Blago svećeniku koji... nastoji oduševiti duše da se okupljaju oko tabernakula ili da čine Getsemansku uru. Takvim će apostolatom svećenici, župnici, brzo obnoviti, preporučiti svoje župe» (str. 323). Za misu autor ne nalazi tolike važnosti.

Mogli bismo ovakvih primjedbi još mnogo nanizati. No i ovo malo navoda dovoljno dostatno govori da materijali ove knjige nisu dostatno domišljeni ni dovoljno dorađeni pa ni međusobno potpuno usklađeni.

VK

Štefan Steiner, KO SE POROČATA — LJUBEZEN IN SEKS, Klagenfurt-Celovec 1974, strana 144.

Štefan Steiner, poznati slovenski stručnjak katoličke moralke, prihvatio se teške zadaće te je u ovoj knjizi — predavanja održana katoličkoj mladeži u Tinjama (Koroška, Austrija) — pokušao pružiti suvremeni pristup ljubavi, spolnosti i braku kao stvarnostima o kojima se danas toliko raspravlja a koje su i u okviru braka i izvan nega od odlučujućeg značenja kako za pojedinca čovjeka tako i za društvo koje pojedinci sačinjavaju zajedno radeći, djelujući i živeći. O usmjerenosti ovih stvarnosti ovisi i usmjerenost čovjeka kao cijele osobe. Teolog mora — bilo to zgodno ili nezgodno — uvijek iznova raspravljati i o ljubavi, spolnosti i o braku. Drugi vatikanski sabor zahtijeva da moralisti upotpunjuju svoju nauku novijim biblijskim, filozofskim i antropološkim spoznajama. To je neobično važno i za ta područja života, jer i o njima očito ima novih spoznaja.

Steiner je svjestan da tu problematiku mora istražiti u svjetlu ne-

prestanog razvoja svijeta i čovjeka a opet u svjetlu neprekinute biblijske i crkvene predaje. Svjestan je — sasvim ispravno — da u rješavanju suvremenih problema ne pomaže dojučerašnja moralka, jer je ona bila izrađena u okviru svojeg vremena koje se znatno izmijenilo.

Ljubav je osnovna datost čovjekova bića i njegova života. Mi ju često previše promatramo kao najveću zapovijed objavljene nauke a premalo kao zahtjev čovjekove osobe i društva, kao izvor najveće sreće i pobožanstvenjujućeg dara Božjega (uvod, str. 6). Ljubav još uvijek mnogi smatraju nečim za što se ne treba mnogo zanimati i o čemu nije potrebno pisati (»neka o tome drugi pišu« — često se čuje iz ustiju pokojeg utjecajnijeg crkvenjaka). Za mnoge — i mjerodavne ljude u Crkvi — ljubav je još uvijek neki *tabù*: u njoj gledaju samo priliku i opasnost za grijeh te je tako svode na ono tjelesno, animalno, u čovjeku, a ne gledaju u njoj osnovnu pokretnicu sveg ljudskog života, sredstvo sudjelovanja s Bogom. *Brak* su u Crkvi kroz prošlost neki svjesno, drugi nesvjesno ili podsvjesno, dugo promatrali kao ustanovu za rađanje djece i za smirivanje ljudskih strasti, dakle, kao neko nužno zlo. Nisu dovoljno na brak gledali kao na veliko otajstvo u Kristu i u Crkvi o kojem govori Pavao u Ef 5, 32.

Autor kroz ovu knjigu otkriva duboki kršćanski smisao ovih velikih vrednota čovjekovih, ljubavi, spolnosti i braka. U njegovim raspravama neprestano dolazi do izražaja iskonsko humano gledanje na te stvarnosti, koje je predstavljeno biblijskom predajom i nauka II vatikanskog sabora koja je te vrednote javno opet i opet ovrijednila. Ta bi predavanja, sabrana u ovoj knjizi, trebala svećenicima biti izvrsno pomagalo u njihovim nagovorima ili razgovorima s mladeži, osobito s onima koje spremaju na kršćanski brak. Knjiga će odlično poslužiti i samoj mladeži, i muškoj i ženskoj; u njoj će naći mnogo pobuda za razmišljanje o ljubavi, o spolnosti i o braku i tako osmisliti i tu tako važnu stranu ljudskog življenja.